

на стабільне й незалежне політичне утворення. Проте можна сказати, що проект певною мірою був успішним, оскільки Гетьманщина проіснувала понад століття як автономна частина Російської імперії. В чому ці два дер-

снійської держави ступили в приклад, 1727 року українську автономію було відновлено почасти завдяки майстерній політичній лобіювання, яку Данило Апостол провадив при російському дворі, а 1750

року формування російсько-перського й українського політичних світоглядів і взаємозв'язку між ними. Це вимагає ретельного дослі-

Davida S. S. The Ukrainian Impact on Russian Culture. Edmonton: CIUS, 1985.

Між глобальним та національним

Олександр Гриценко

Публікації, що згадуються в цій статті:

Микола Княжицький, «Культурний дефолт України». — *День*, 4 березня 2000 р.

«Національна книга: нинішній стан, його причини, наслідки і перспективи». Звернення Комітету захисту української книги. — *Літературна Україна*, 16 березня 2000 р.

Оксана Забужко, «Держбюджет із пісню: репліка з гальюрки». — *Столичні новості*, 28 березня 2000 р.

Francois Rouet, VAT and Book Policy: Impacts and Issues, Council of Europe, August 1997.

Peter Boorsma, Annemoon van Hemel (eds), *Privatization and Culture. Experiences in the Arts, Heritage and Cultural Industries in Europe*, CIRCLE publication No 10 (Kluwer Publishers, 1998).

1.

Останнім часом у «солідній» київській пресі з'явилася низка публікацій, присвячених проблемам культурної політики. Практично в усіх цих публікаціях йдеться про скрутне становище вітчизняних культурних індустрій — електронних мас-медій, кіно, преси, книговидавничої справи, тож для простоти дальшого викладу

обмежується лише кількома з них — чималою статтею Миколи Княжицького у «Дні», невеличкою «колонкою» Оксани Забужко у «Столичних новостях» та великим — на цілу шпальту — зверненням від імені «Комітету захисту української книги» в «Літературній Україні». В усіх цих публікаціях широкими мазками малюється доволі похмура картина: майже вмерло національне книговидавництво; на FM-хвилях панує московська «полса»; на українських телеканалах — як не голлівудські бойовики чи мексиканські «мильні опери», то московські телеігри та сумнівного походження «Буржуї»; нарешті, книжковий ринок України на 90% опанувала імпортована з Росії (при-

чому переважно контрабандна) друкована продукція...

Усе це — невеселі факти нашого культурного життя, які ми щодня бачимо на власні очі й чуємо на власні вуха, і не було би сенсу писати цю статтю задля того, щоби спростовувати чи підтвердити очевидне. Та крім емоційної констатації фактів, у згаданих публікаціях є ще й доволі рішучі й теж емоційні спроби відповісти на традиційні запитання: хто винен? і що робити?

Ну, винна, ясна річ, нинішня влада. Їй, каже Оксана Забужко, «глибоко по цимбалах рідна культура», а все тому, що ця влада не має поняття, що діється у цивілізованому світі, позаяк «наші законопідписувачі самі

ніколи інших книг в руках не тримали, окрім творів чорнобрового генсека». Не так песимістично виглядають висновки неназваних членів «Комітету захисту української книги»: на їхню думку, основною провиною української влади є «випадкове чи зумисне ігнорування законодавчою і виконавчою владою в Україні того історичного факту, що ми маємо за сусіда не просто державу Російську Федерацію, а країну, мовою якої вільно читає і розмовляє понад 90% населення України». А тому після ухвалення в Росії закону «Про державну підтримку книговидавництва і преси в РФ» зволікання в Україні з аналогічними заходами призвело до надто тяжких для нашого книговидавництва наслідків: за кілька років російська книжкова продукція захопила до 90% нашого ринку. Отже, треба, не зволікаючи далі, запровадити в Україні принаймні симетричні заходи (увільнення від податків друкування та реалізації книжок, імпорту поліграфічного обладнання тощо), бо інакше невдовзі навіть українські шкільні підручники друкуватимуться в Росії — адже там вони вийдуть принаймні у півтора рази дешевшими. І з оцінками, і з висновками авторів звернення доводиться в основному погодитися, однак їхню аргументацію псує деяке, сказати б, політичне «пересолювання». Скажімо, автори звернення твердять, що заходи Росії на підтримку свого книговидавництва 1995–1996 років були буцімто «відповіддю на дії українського уряду й президента» (а саме, на розробку «Державної програми розвитку

національного книговидавництва і преси до 2000 року», про яку ці ж автори кажуть, що вона створена «на крайніх зраках програм КІРС 70-х років» і «абсолютно не відповідає задоволенню політичних реформ, оскільки не враховує політичних, соціальних і економічних змін, що сталися в суспільстві, ... намагаючись будь-що централізувати владу замість фундаментальної розробки умов привабливої інвестиційної політики». А перед тим, тобто до 1995 року, на нашому книжковому ринку буцімто панував «паритет» російської та української книжки, навіть більше: за радянських часів в Україні буцімто існувала добре розвинена книговидавнича галузь, яка «в основному забезпечувала потреби населення у книжковій продукції». З особливою ностальгією згадується державне книготорговельне об'єднання «Укркнига» — «добре відпрацьована система реалізації книжкової продукції».

Ці твердження ніякими переконливими аргументами не супроводжуються, бо таких аргументів просто не існує. Заходи Росії 1995 року спричинені не бажанням «насолотити хохлам» та завоювати наш книжковий ринок, а прагненням вивести власну книговидавничу галузь із глибокої кризи (аналогічної до нашої) — що росіянам великою мірою вдалося. Натомість пам'ять і здоровий глузд підказують нам, що ніякого «паритету» не було ані 1995-го, ані навіть 1990 року — російськомовна книжка домінувала всі ці роки на нашому ринку і, вочевидь, ще досить довго домінуватиме з огляду на мовно-культурне обличчя масової читачької аудиторії в Україні, особливо в її великих містах.

А що стосується «потужної» книговидавничої галузі за радянських часів, то це одна з ностальгійних легенд, до яких не варто звертатися в серйозній дискусії. Адже у 80-ті роки по всьому світі відбувалася швидка технологічна трансформація книговидавничої справи: запроваджувалися нові технології набору, редагування, макетування книжок і журналів, нова друкарська техніка, нові комп'ютеризовані технології книжкового маркетингу й торгівлі. Усім цим у нашій «в основному задовільній» галузі й не пахло, тому вона приречена була розвалитися й загинути, тільки-но зникло централізоване-планове господарювання й Україна відкрилася до світових ринкових процесів. Я вже не кажу про цілковиту непристосованість наших видавців і торгівців книжкою до ринкової конкуренції, до боротьби за покупця та за здешевлення своїх товарів і послуг. Згадаймо, як на початку 90-х років (тобто задовго до «російської навали») практично в кожній книгарні відділ за відділом здавалися в оренду торгові посудом, ком'ютерами або сантехнікою, а на будь-яку книжку, прийняту «на реалізацію», книгарні автоматично додавали 40-50 відсоткову націнку — просто за те, що погоджувалися ставити вашу книжку на свою полицю. Авторі звернення в «ЛУ» твердять,

що в Україні щороку продається близько 25 млн. російських книжок, із них дві третини — контрабанда, з якої не сплачується жодних податків. (Оксана Забужко чомусь думає, що російських книжок у нас продається «мінімум мінімумом 80 мільйонів» — ну і хай собі так думає...) Припускаючи, що умовна середня ціна російської книжки — близько долара, вони роблять висновок, що через це Україна щороку втрачає десятки мільйонів доларів, навіть більше — втрачає подвійно: через витіснення з ринку української книжки і через навалу російської (таким чином ті самі втрати фактично враховуються двічі). Та чи витісняє книжка російська книжку українську? Це далеко не так, адже, як відомо, попит на російськомовну книжку з багатьох причин значно перевищує попит на україномовну, і це становить змінюється не скоро. Отже, книжки з Росії лише якоюсь, не надто істотною часткою, витісняють україномовні книжки, зате значно більшою мірою вони витісняють з нашого ринку російськомовні книжки, видрукувані в Україні. Непрямо це визнають і самі автори звернення, згадуючи, як після ухвалення Росією закону про пільгове оподаткування свого книговидавництва одразу різко зменшилися замовлення російських видавців українським друкарням.

По-друге, чи справді «Україна втрачає, а Росія одержує десятки мільйонів доларів»? Адже покупець віддає гроші не просто так, а за потрібну йому книжку — тобто російські видавці не крадуть, а чесно заробляють свої мільйони (з яких добра половина — то вартість паперу, фарб тощо). А потім, хто такі оті «Україна» і «Росія»? Якщо маються на увазі звичайні громадяни, то наш громадянин, купуючи російську книжку за один долар замість аналогічної вітчизняної, яка коштувала би два долари, не втрачає, а навпаки — економить. Отже, за чинної податкової політики в Україні наші читачі щороку економлять до 25 млн. доларів на імпортованих російських книжках. Приблизно стільки ж заробляють при цьому російські видавці, але ж це — загальний прибуток, а не чистий зиск. До того ж чимала частина цього прибутку перепадає українським гуртовим та роздрібним торговцям, від яких «човникові» рейси до Москви по книжках часто є єдиним джерелом заробітку.

Якщо ж, говорячи про Росію, мають на увазі державу, то вона, звільняючи своїх книговидавців від податків, справді втрачає щороку багато десятків мільйонів доларів бюджетних надходжень (при цьому кілька десятків мільйонів — на книжках, експортованих до України). Маючи при цьому дві мети: по-перше, дати своїм, «а не чужим» громадянам дешевшу книжку; по-друге, підтримати вітчизняну книжкову галузь. А які мільйони втрачає при цьому українська держава? Авторі звернення пропонують так само, як і в Росії, не брати ніяких податків з українського книговидавництва. Але державний бюджет від такої перемоги над російським імпортом майже нічого не виграє: сімейний бюджет по-

купити — так само, адже українська книжка не буде дешевшою. Однозначно виграють лише ті, хто найбільше втрачає за нинішнього стану, тобто книговидавнича галузь України, а також ті покупці, для яких навіть дешевша російська книжка не замінить української, і які тоді втрачають не тому, що віддають гроші «клятим москалям», а тому, що потрібна їм українська книжка або надто дорога, або її просто немає на ринку. Отже, наші видавці та покупці справді зазнають збитків, але характер і розміри їхні не такі, як це визначають автори звернення.

Взявши до уваги всі ці міркування, нескладно зробити висновок, що причини глибокої кризи українського книговидавництва не обмежуються ліквідацією «Укркниги» та небажанням держави звільнити видавців від усіх можливих податків. Є ще ціла низка інших, часом куди глибших причин. Укажемо на найголовніші.

На перше місце слід, мабуть, поставити цілковиту невідповідність книговидавничої галузі та системи книготоргівлі України (таких, якими вони підійшли до грудня 1991 року) до нових умов існування: їхня технологічна й управлінська відсталість та неповороткість; брак будь-якого досвіду роботи в умовах ринкової конкуренції, а ще — відсутність бажання такий досвід набувати (про що свідчить сумнозвісна «Державна програма розвитку національного книговидавництва» 1995 року).

Друга з ключових причин — економічна криза, супроводжувана величезною інфляцією та падінням реальних прибутків населення, зокрема тієї суспільної групи, яка була традиційним споживачем української книжки (україномовна інтелігенція Центральної та Західної України). З цим пов'язана й менш важлива, та все ж варті нагадування обставина: 1989–1991 роки були «ліком» піднесення української перебувочної періодики та книжки, тоді відбулося певне насичення приватних бібліотек, після чого раніше чи пізніше мав настати деякий спад.

Іншою причиною кризи, похідною від важкого фінансового стану держави, є неухильне та значне скорочення фінансування мережі державних бібліотек, через що майже припинилося поповнення їхніх фондів.

Новим чинником, характерним для 90-х років, стало істотне посилення конкуренції книжці з боку інших форм дозвілля — розважального телебачення, відео, CD-ROMів, а останнім часом ще й «Інтернету». Все це вимагає не менш, а часом і більших витрат, тож на купівлю книжок коштів у сімейних бюджетах залишається дедалі менше.

Нарешті, дуже вагомим (але навряд чи головною) причиною кризи українського книговидавництва є потужна конкуренція російської книжкової індустрії, на додаток посиленна «тіньовим» характером переважаючої частини російського імпорту. Головною ж причиною не слід уважати хоча б тому, що російський конкурент здавна існував (і домінував) на нашому ринку, і 1995 року тут не сталося жодної принципової зміни.

У наведеному переліку причин

Основи

Вільям Голдінг
Володар мук
Роман

Переклад з англійської та передмова Соломією Павличко

Найпопулярніший роман славетного англійського письменника, лауреата Нобелівської премії за 1983 рік, є сюрреалістичною філософською полемікою з сучасним твором Данієля Дефо «Робінзон Крузо». Захоплива, гостросюжетна розповідь про групу хлопчиків, які слідоком авіакатастрофи опинилися безлюдною острові, переростає під орудою майстра у глибоку притчу про меншість і вразливість людської цивілізації перед могутнім натиском ринкових інстинктів.

Я засуджую і не люблю вади моєї країни, але я так люблю її багатство, її достоїнства. Один з наших великих вірників, що до життя десь там, у місці, і притаманне нашій нації.

Вільям Голдінг

Ясунарі Кавабата
Країна снігу
Тисяча журавлів
Повість

Переклад з японської і післямови Івана Дзюба

Це друге видання українського мовою двох повістей видатного японського письменника, лауреата Нобелівської премії, яскравого представника сучасної дзен-буддистської традиції японської культури. Глибоке проникнення у людську психологію, вишуканість стилю, увага до деталей, вболівальність роблять прозу Кавабати значним явищем світової літератури XX століття.

Ясунарі Кавабата — справді великий майстер романістики, якому притаманні неухильність і поетичність стилю, майстер оповідання і глибокий думковий вплив творів сповнений гарячих і бурхливих почуттів.

Дональд

Видання можна придбати у книгарні «Наукова думка», «Світло», «Знання» та в інших книжкових магазинах.
Адреса для отримання посилань:
Київ, б-р. Лихачова, 5, кв. 18
Тел.: (044) 295-2382

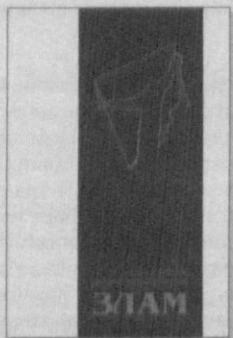
Михайло Ковач Тихі води

Один із патріархів української літератури в Югославії, 90-літній Михайло Ковач пише діалектом бачванських русинів, котрий за двісті років відрубного існування поза Україною перетворився фактично на окрему мікророму. Завдяки майстерному перекладові Івана та Михайла Чендеїв, а також проникливій передмові Юліана Тамаша, читачі в Україні мають змогу на решті ближче познайомитися з прозою творчістю свого талановитого співвітчизника.

Федір Потушняк Хвилини вічності

Книжка видатного українського письменника з Закарпаття Федора Потушняка (1910–1960) є найповнішим і, власне, першим від 1941 року виданням його поезії в Україні. Знаний більше як талановитий прозаїк, Федір Потушняк відкривається тепер і як обдарований лірик, автор класичних за формою і модерних за символічно-асоціативним змістом перлин. Цьому відкриттю сприяє також ґрунтовна, на 90 сторінок, розвідка Лідії Голомб про його життя й творчість.

Іван Ребрик Злам

Невелика лірична повість закарпатського прозаїка Івана Ребрика «Злам», написана в 1985–1987 роках, відкриває незнану грань творчості як самого прозаїка, так і всієї української «шухлядної» літератури пізньюрадянської доби.

МПП «Гражда»
294015, Ужгород,
вул. Міцкевича, 2, кв. 9

майже не згадувалася роль держави та її політики. Однак цей чинник заслуговує окремого, детальнішого розгляду, до якого й переходимо.

2.

Лаючи «рідну державу» за те, що їй «глибоко по цимбалах рідна ж така культура», наші інтелектуали та захисники української культури звичайно посилаються на досвід «усіх розвинених країн», маючи на увазі, вочевидь, країни Заходу, де вітчизняні культури й зокрема літератури, як можна здогадатися, квітнуть під дбайливою опікою тамтешніх держав. Насправді ж активна державна культурна політика — явище на Заході порівняно недавнє, й воно далеко не домінує. Скажімо, у США, на погляд багатьох спостерігачів, її немає й досі. «Для більшості американців, хто має якесь уявлення про цю справу, — каже один із керівників Фондації Форда В. Макніла-Лаурі, — сама ідея, що США могли б мати офіційну політику у сфері мистецтва, виглядала би поганою ідеєю. Та США й не мають такої політики». Втім, від 1965 року існує федеральна установа — Національний фонд підтримки мистецтв, але його щорічний бюджет не перевищує 100 млн. доларів (цієї суми, за чиймось влучним спостереженням, «Пентагону не вистачило б і на годину»). В Німеччині утворення федерального культурного відомства заборонено конституційно (після того, як німці обпеклися на відомстві доктора Геббельса); у Швейцарії воно суперечить конфедеративному ладу; у Британії від початку XIX століття й до 1992 року (коли врешті було створено Департамент національної спадщини) в культурно-мистецьких справах держава керувалася афоризмом лорда Мельбурна: «Хай Бог боронить уряд, який втручатиметься в мистецтво». Хіба що у Франції та країнах Скандинавії державна підтримка національних культур є давньою та потужною.

Все сказане вище про культуру загалом можна повторити й стосовно літератури та книжкової справи. Коли на початку 1930-х років президент Рузвельт започаткував у рамках «Адміністрації громадських робіт» так званий «Письменницький проект» (який передбачав «держзамовлення» на написання книжок просвітницького характеру кільком сотням зубожілих літераторів, аби підтримати їх у тяжкі часи Великої депресії), то знаменитий критик і есеїст Г. Менкен сердито написав: «Я не можу пригадати жодного письменника, який справді потребував би урядової підтримки — тобто жодного з тих, хто має хоч якийсь талант. Чимало нездар, звичайно, переживають тепер погані часи, але я не бачу ніякої суспільної користі від того, що держава заохочуватиме їхню погану працю». Однак «Письменницький проект» тривав недовго й закінчився раніше за саму Депресію.

Різким скороченням державних дотацій та приватизацією більшості державних видавництв супроводжувалися також процеси суспільно-господарчих реформ у більшості країн Східної Європи — зокрема, в Чеській

Республіці та Угорщині, на які так люблять посилалися наші окциденталісти. Скажімо, внаслідок приватизації видавництв 70% книжкового ринку сучасної Угорщини контролюють п'ять найбільших видавництв, які є цілковитою власністю великих західних видавничих корпорацій, натомість за решту ринку борються кілька сотень дрібних незалежних видавництв, що виживають переважно завдяки грантам та спонсорам (за даними огляду «Privatization and Culture»). Як писав три роки тому англомовний журнал «Hungarian Quaterly», в сучасній Угорщині «дедалі менше книжок дедалі гіршої якості випускаються дедалі меншою кількістю дедалі гірше оплачуваних видавців та авторів». У Польщі, за свідченням польського видавця Гжегожа Богути, ринок наукової книги нині контролює велике західне видавництво Reed Elsevier, яке на початку 90-х років перекупило контрольні пакети акцій академічного видавництва PWN та кількох інших.

У Чеській Республіці іноземних «акул» не допустили до приватизації видавничої галузі — можливо, через це там комерційно успішних, потужних видавництв практично немає зовсім (див. огляд Їржини Шмейкалової у «Privatization and Culture»). Практично в усіх східноєвропейських країнах після «книжкового буму» 1989–92 років відбувся помітний спад — скажімо, в Хорватії загальний тираж книжок 1994 року скоротився проти 1991-го втричі.

Отже, можна сміливо зробити висновок, що характерна для нинішньої української влади, законодавчої та виконавчої, політика полишення напризволяще вітчизняних культурних індустрій в умовах господарчої кризи та ринкової трансформації є доволі типовою для Східної Європи й анітрохи не суперечить ідеології ліберальних ринкових реформ. Так само типовою є книговидавнича криза, хіба що замість засилля потужних західних видавців маємо засилля російської книжкової продукції. Втім, і тут є певні аналогії: за свідченнями австрійських експертів, тамтешній книжковий ринок дедалі більше переходить під контроль великих німецьких видавництв, тому австрійцям не лишається нічого іншого, як своєю чергою, намагатися проникнути на німецькі книжкові ринки.

Однак я дуже погрішив би проти істини, якби сказав, що таке становище є цілком нормальним, а такий державний політиці немає переконливої альтернативи. Справді, не існує загальноєвропейських «стандартів цивілізованого світу» в державній підтримці культурних індустрій у ринкових умовах, однак саме наприкінці XX століття, передусім у країнах Європейського Союзу, почала формуватися системна альтернатива традиційній для Заходу політиці laissez-faire у культурній сфері. Основна ідея цієї альтернативи полягає у створенні сприятливого податкового режиму для культурних індустрій та усунення митних чи інших міждержавних бар'єрів на шляхах культурного обміну. Зокрема, вирішенню цих проблем (тобто скасування митних бар'єрів, акцизів тощо

при імпорті-експорті культурних товарів) присвячена відома Флорентійська конвенція, на яку посилаються Оксана Забужко та автори звернення «на захист української книжки». Тому принаймні нелогічно закликати українську владу до підписання згаданої конвенції і водночас — до перепинення бурхливого потоку російських книжок в Україну. Адже за духом і буквою Флорентійської конвенції жодних спроб загатити цей потік не слід робити.

3.

Та повернімося до «євро-механізмів» сприяння культурним індустріям і зокрема книговидавничій справі. Європейські науковці (скажімо, французький культуролог Марк-Олів'є Барюш) указують на чотири головних інструменти державної книжкової політики в умовах демократії та ринку:

1. утримання та розвиток мережі загальнодоступних бібліотек;

2. єдина система контрольованих (і теж доступних) цін на книжки;

3. заходи прямого фінансового втручання (держзамовлення, гранти видавцям і авторам тощо);

4. пільгове оподаткування (чи то самого продажу книжок, чи то цілого ланцюжка операцій, пов'язаних із книговидаванням і торгівлею).

Варіантів використання різних комбінацій перелічених вище інструментів політики — чимало. Скажімо, Швеція та Данія не вважають за потрібне встановлювати податкові пільги для друкованої продукції, натомість щедро фінансують бібліотеки й виділяють певні кошти на пряму допомогу своїм видавцям та авторам. Франція належить до тієї дуже нечисленної групи країн, де використовується механізм фіксованої ціни на книжку. Завдяки цьому та зниженим ставкам ПДВ (2% на газети й журнали, 5,5% на книжки та кінноквитки) французькі книжки є вдвічі-втричі дешевшими, ніж у скандинавських країнах чи Британії (хоч у Британії ПДВ на книжку складає 0%), і купують їх там помітно більше.

Загалом — із-поміж 29 європейських країн, охоплених аналітичним оглядом Франсуа Руе «ПДВ та книжкова політика», вісім застосовують нульову ставку ПДВ на книжку (Британія, Ірландія, Норвегія, Литва, Латвія, Естонія, Польща та Росія); чотири країни не передбачають жодних податкових скидок (у Швеції та Данії — ПДВ 25%; у Болгарії та Хорватії — 22%); решта країн застосовують зменшену ставку ПДВ на книжки, газети та журнали (її розмір коливається від 3% у Люксембурзі до 12% в Угорщині та Фінляндії). У кількох країнах (Франція, Польща, Росія, Греція) нульова або зменшена ставка ПДВ застосовується не лише на продаж книжок, але й деякі інші операції, пов'язані з книговидаванням (друк, закупівля паперу, а у Франції навіть презентації нових видань). У кількох країнах (зокрема в Польщі та Росії) нульова ставка ПДВ застосовується лише на продаж вітчизняних книжок, однак лише в одній країні (Латвії) пільга поширюється лише на видання дер-

жавною латиською мовою, та й то не всі, а тільки книжки для дітей та першовидання художньої літератури.

До цього лишається додати, що з вересня 1997 року (доповнення до статті 5 «Закону України про ПДВ», ухвалене 26.09.1997) продаж вітчизняних книжкових видань, а також шкільних зошитів і підручників цілком увільнено від ПДВ (хоча правильніше було би встановити на нього нульову ставку податку).

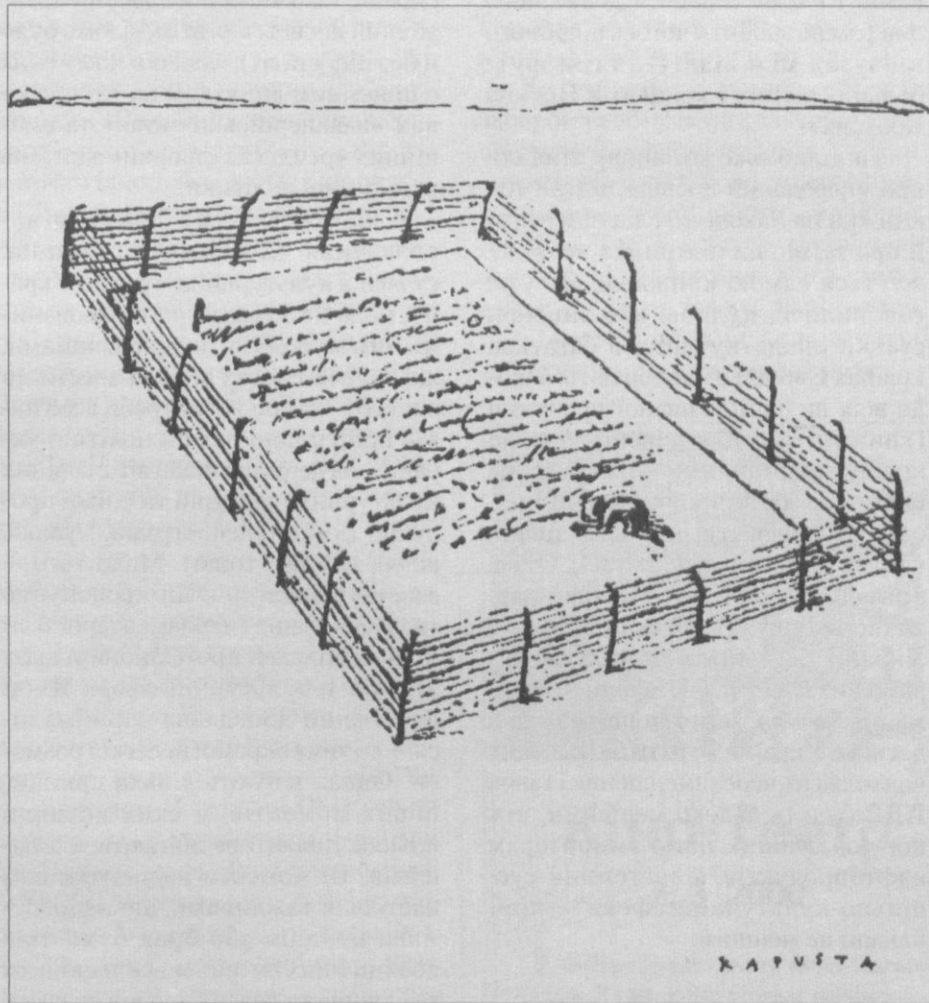
Яка ж позиція в цьому питанні загальноєвропейських структур? Слід одразу сконстатувати: єдиної позиції нема. З одного боку — Федерація Європейських Видавців обстоює нульову ставку ПДВ на книжки, оскільки «це є надзвичайно важливим для широкої доступності книжок читацькій публіці за якомога нижчими цінами» (із Декларації ФЄВ «A Policy for European Book Publishing», 1995). З іншого ж боку — позиція Європарламенту є дещо поміркованішою: його так звана «Шоста Директива» дозволяє державам-членам зберігати нульові або встановлювати зменшені ставки ПДВ (в рамках коридору 5–10%) на деякі товари та послуги, чіткий перелік яких містить «Додаток Н» до цієї Директиви. В цьому переліку знайшли собі місце книжки, газети та журнали (окрім тих, що мають відверто рекламний характер), а також квитки до музеїв та галерей, театрів і концертних залів — отже, країнам-членам ЄС дозволено зберегти на них пільгові ставки ПДВ. Натомість немає в ньому друкарських послуг, паперу чи поліграфічного обладнання — отже, тим країнам-членам або претендентам на вступ до ЄС, що мають такі пільги сьогодні, рано чи пізно доведеться від них відмовитися. Варто зауважити: ніде не йдеться про увільнення книговидавничої індустрії або книготоргівлі від податку на прибуток, орендної плати або що — адже це суперечило б засадам чесної конкуренції в ринковій економіці.

Прихильники пільгового оподаткування книговидавничої справи сподіваються, що завдяки цьому вартість книжок знижуватиметься, вони ставатимуть доступнішими, і в такий спосіб забезпечуватиметься більше їх поширення та читання в широких верствах суспільства. Чи так відбувається насправді? Як показують численні дослідження, узагальнені в огляді Франсуа Руе, все не так просто й однозначно. Справді, зниження податкових ставок здебільшого здешевлює книжки: видавці роблять вибір на користь потенційного зростання обсягу продаж, а не автоматичного збільшення своїх прибутків на суму скасованого податку. Але так буває не завжди: якщо фінансове становище видавців скрутне, вони воліють, не зменшуючи ціни, збільшити свої прибутки (чи бодай відшкодувати збитки) за рахунок скороченого податку. Здається, саме це відбувалося останнім часом в Україні, коли скасування ПДВ на книжки 1997 року практично не вплинуло на їхні ціни (хіба що дозволило не підносити їх одночасно з девальвацією гривні). Але припустимо, що видавець чи книготорговець не піддався спокусі й знизив ціни пропорційно

до зниження податкової ставки. Як реагуватиме покупець? Той, хто раніше купував одну книжку, не купить дві, якщо ціна впаде удвічі чи навіть утричі: дві однакові книжки йому не потрібні. Зростання продажу може відбутися лише за рахунок тієї частини потенційних покупців, які й раніше хотіли придбати ці книжки, але не змогли через високу ціну. Іншими словами, зростання продажу після зниження ціни книжки відбувається за рахунок тих, хто регулярно читає та купує книжки, але є «чутливим до ціни», тобто не може собі дозволити купити все, що хотів би. Отже, йдеться про таку суспільну групу, як освічені люди (кажучи по-нашому, інтелігенція) з невисокими прибутками. На решту покупців (за-

лиційного, але напівутраченого читача — збіднілого українського інтелігента, для якого віддати за книжку 15–20 гривень — річ майже немислима, але 7–8 — іще можна подумати... Кількість таких регулярних покупців у найкращі роки не перевищувала 100–120 тисяч. Однак у майбутньому вона, вочевидь, поволі зростатиме за рахунок «українського» виховання й освіти, що їх дають нинішні школи та університети.

Другий висновок: значного кількісного зрушення в українському книговиданні навряд чи вдасться досягти, якщо зберігатиметься нинішній стан фінансування бібліотек (коли виділених коштів ледь вистачає на зарплатню, опалення, воду та електрику), що практично не дозво-

можних інтелектуалів, а також тих, хто принагідно, нерегулярно купує якесь легке читиво) зміна рівня цін впливає дуже мало.

Крім індивідуальних покупців-читачів, у європейських країнах існує ще одна важлива категорія покупців книжок — публічні та університетські бібліотеки. Маючи у своїх бюджетах певні суми (досить великі в «розвинених» країнах) на поповнення фондів, вони витрачають їх повністю, незалежно від цін на книжки. І якщо ціни знижуються на кілька відсотків, бібліотеки автоматично купують на кілька відсотків більше книжок, бо економити цільові кошти їм немає сенсу. Проте купівельну спроможність покупців цього типу визначають не податкова політика, а обсяги фінансування бібліотек.

Які з цього можна зробити висновки стосовно української ситуації? Принаймні два. Перший: відсутнє зниження цін на українські книжки, якщо воно відбудеться, не поверне до них прихильників російськомовного легкого читива (а значить, не зруйнує домінування російської книжки на ринку), зате якоюсь мірою поверне нашої книжці її тра-

ляє їм поповнювати книжкові фонди. Нагадаємо, що державних бібліотек різних рівнів (від Парламентської до сільських) в Україні близько 30 тисяч, тож їхні замовлення могли б забезпечити пристойний стартовий наклад практично будь-якої української книжки.

4.

Спробуймо тепер коротко підсумувати книжкову політику української держави в 90-х роках у європейському, так би мовити, контексті — тобто за чотирма головними параметрами, як їх визначає Марк-Олів'є Барюш.

Бібліотеки. Україна намагається утримувати успадковану від радянських часів мережу загальнодоступних державних бібліотек, але хронічна бюджетна криза не дозволяє нормально поповнювати їхні фонди. Отже, як чинник книжкової політики бібліотечна мережа фактично не діє.

Контроль над цінами. Україна відмовилася від будь-якого регулювання цін на книжки, але приватизації державних видавництв теж не проводила. Тому майже ні одне з них

так і не перетворилося на сучасне конкурентоспроможне підприємство, зацікавлене у зниженні собівартості своєї продукції. Втім, як показує східноєвропейський досвід, навіть приватизація великих державних видавництв не дуже їм допомогла.

Механізми «прямої підтримки» книговидання. Тут справи такі: механізми залишилися ті самі, що й за СРСР (держзамовлення, «бібліотечні серії» тощо), але бюджетних коштів на них — обмаль. Натомість нових механізмів (наприклад, конкурсних грантів) практично не створено, хоча такі механізми вже існують у сфері кінематографії.

Податкові стимули. Вище багато говорилося про скасування ПДВ на вітчизняні книжки і про те, як це вплинуло (чи не вплинуло) на ситуацію. «Комітет захисту української книжки» пропонує, як мінімум, розширити масштаби податкових пільг до рівня, передбаченого сучасним російським законодавством, а як максимум, увільнити від податку на прибуток видавництва, які випускатимуть не менше як 70% продукції державною мовою, а також скасувати ще й орендну плату за приміщення для видавців і книгарень.

Облишивши деякі дрібні проблеми, які при цьому виникатимуть (наприклад, що робити, якщо орендодавець — приватне підприємство або фізична особа), поставимо питання посутнього: наскільки сприятимуть такі «максималістські» заходи зростанню пропозиції та попиту на українську книжку? Щодо цього існують серйозні сумніви. Знаючи вміння наших підприємців ховати своє виробництво «в тінь», легко передбачити, що за офіційною звітністю українських книжок друкуватиметься 70, 80, а то й 90%, тоді як фактично на ринку й далі переважатиме російськомовна книжка (хіба що надрукована не в Москві чи Мінську, а в Харкові). Податків при цьому, ясна річ, ніхто не платитиме, а можливість знизити собівартість книжки наші видавці використовують не стільки для слугування українському читачеві, скільки для «контратаки» на значно привабливіший російський ринок.

Чи виграє при цьому українська книжка? В чомусь, безперечно, виграє: по-перше, її ціна поволі зрівняється з ціною російської, завдяки чому зростатимуть накладки (до рівня кінця 80-х років — за умови, якщо стабілізується решта економіки й прибутки громадян); по-друге, розширюватиметься асортимент — адже від «податкових канікул» виграють не лише великі комерційні видавництва типу харківського «Фоліо» (для яких українська книжка — це «десерт» в основному російськомовному «меню»), а й численні малі незалежні видавництва, яких не цікавить боротьба за російський (чи російськомовний) ринок.

Однак усього цього можна досягти, й не влаштовуючи в Україні «поліграфічного офшору» — обмежившись лише неконтроверсійними податковими стимулами типу польських або французьких (тобто нульовою ставкою ПДВ на основні види операцій, пов'язаних із виданням і поширенням вітчизняних книжок),

Грегор фон Реццорі Маґрібінські історії

Анекдоти, жарти, небилиці

Переклав і написав післямову до книжки
Петро Рихло

«Маґрібінські історії» популярного німецького письменника Грегора фон Реццорі, який народився 1914 році в Чернівцях, а тепер живе в Італії, вважаються однією з найдотепніших книжок нинішнього століття. Дехто з критиків називає їх новим «Декамероном», населеним раблезіанськими персонажами, блискучим збірником анекдотів, жартів та псевдоісторичних небилиць Південно-Східної Європи, витворених упродовж кількох останніх століть.

Роза Ауслендер Час фенікса Вибрані вірші

Двомовне видання творів однієї з найвидатніших німецькомовних поетес ХХ століття, котра народилася 1901 року в Чернівцях і померла 1988 року в Дюссельдорфі. «Поезію Рози Ауслендер інколи називають лірикою, яка без фальшивого сорому намагається бути "гарною", — пише в передмові до книжки її український перекладач Петро Рихло. — Поетеса була наділена на диво тонким умінням естетизувати найбуденніші, часом навіть банальні речі і явища».

Карл Любомірські Птах над палаючим лісом Поезії

Передмова та переклад з німецької
Петра Рихла

Перше в Україні видання вибраних творів одного з найцікавіших сучасних австрійських поетів, нащадка старовинного польського роду, що вже багато років живе в Італії. «Космічна масштабність гармонійно узгоджується в поезії К.Любомірські зі світом людських переживань», — стверджує його український перекладач, — поміж трансцендентним і суб'єктивним немає нездоланих бар'єрів, вони легко спілкуються між собою, причому етика цього спілкування заснована на рівноправності та взаємному упокоренні».

«МОЛОДИЙ СУЖОВИЩЕЦЬ»
М. ЧЕРНІВЦІ, ВУЛ. ГОЛОВНА, 41

а також розумним використанням інших культурно-політичних інструментів, а саме: фінансово забезпечити нормальне поповнення бібліотечних фондів, створити механізми конкурсного надання грантів українським книговидавцям (для цього не доведеться «винаходити велосипед» — можна просто запозичити відповідні механізми у видавничій програмі Фонду «Відродження», де вони використовуються не перший рік); нарешті, започаткувати широкі культурно-освітні програми, які стимулювали б розвиток і розширення читачької аудиторії для української книжки. Якщо у США президент Клінтон із дружиною приїздили до дитячих садків, аби почитати діткам уголос книжечки перед телекамерами, то чому б нашим державним лідерам не зробити чогось подібного в паузах між відвіданнями футбольних матчів і концертів Йосипа Кобзона?

Та якщо вже ми знову згадали про «передовий досвід» підтримки книжки на Заході, то слід пам'ятати й про те, що ця підтримка не обмежується самою книжкою. Як уже говорилося, нульові або знижені ставки оподаткування в багатьох країнах Європи застосовуються щодо всіх видів друкованої продукції (книжки, газети, журнали). А деякі країни поширили цю практику на інші види культурних товарів і послуг (аудіокасети, компакт-диски, квитки в кіно, театри та музеї). Отже, з огляду на скрутне становище практично всіх культурних індустрій в Україні (за винятком хіба що піратських касет та CD, але то — окрема проблема), варто поширити цей досвід в Україні. Втрати бюджетних надходжень через зменшення ставок ПДВ будуть далеко меншими, ніж від податкових пільг імпортерам нафтопродуктів, а системний суспільно-культурний ефект — принаймні не меншим.

5.

Однак при застосуванні фіскальних стимулів такого роду виникає фундаментальна проблема: кого і що стимулювати — чи культурне виробництво взагалі, чи тільки вітчизняне (або ще вужче — «тільки державною мовою»)? Проблема протекціонізму щодо національної культури, чи то «захисту національного культурно-інформаційного простору», натикається, по-перше, на деяку розпливчастість і контрверсійність самого поняття національної культури в сучасному мультикультурному світі (і в сучасній Україні зокрема); по-друге, на засадничу проблематичність самої можливості в сучасних умовах (за бурхливого розвитку електронних ЗМІ, супутникового телебачення, «Інтернету» та інших глобалізаційних примочок, не згадуючи вже про «Макдональдз» та «Бенеттон») чітко виокремити «національний культурний простір», а тим паче ефективно його захистити від чужомовної та чужорідної культурної комунікації.

Ця проблематичність має й інший бік: загалом шляхетна мета захисту національної культури при

намаганні здійснити її на практиці нерідко вступає в конфлікти з іншими, так само шляхетними принципами — свободою творчої діяльності та вільним поширенням її результатів (згадаймо Флорентійську конвенцію), вільним обміном інформацією, засадами чесної ринкової конкуренції тощо. При цьому якось вирішувати всі ці проблеми доводиться не лише на рівні інтелектуальних дискусій і підприємницької діяльності, але й на рівні державної політики — культурної та фіскальної.

Власний і доволі цілісний підхід до цих проблем запропонував відомий тележурналіст Микола Княжицький. Його чимала стаття в газеті «День» демонструє як обізнаність автора з теоретичним аспектом справи, так і чималий власний практичний досвід (що, втім, відомо було й без цієї статті), завдяки чому вона є приємним винятком на тлі пресових «кавалерійських атак» та емоційних «реплік з гальорки» з питань культурної політики.

Слід погодитися з більшістю висловлених п.Княжицьким оцінок сучасної культурної ситуації в Україні, мало не з усіма сформульованими ним конкретними пропозиціями, які в двох словах можна звести до одного — нагальної потреби в активній протекціоністській політиці української держави щодо вітчизняних культурних індустрій та їхньої продукції (кіно, телепрограми, музика, відео, книжка тощо). Мало того — вже не перший рік ми пропонуємо увазі урядовців і парламентарів ті чи інші комплекси протекціоністських заходів у культурній сфері. Як ці пропозиції донедавна сприймалися — то тема окремої нелегкої розмови. Однак існують кілька принципів моментів, у яких погляди п.Княжицького не збігаються з нашими. Ці моменти видаються нам настільки важливими, що непродумана позиція або брак будь-якої позиції з цих питань може знецінити те слушне та вчасне, що він сказав у своїй статті.

6.

«Основна функція культурної політики», на думку Княжицького, «для будь-якої країни повинна полягати у сприянні привабливості способу життя країни як серед її громадян, так і серед громадян інших країн, оскільки досягти політичного впливу на суспільство (курсив мій. — О.Гр.) можна, лише використовуючи таку привабливість».

Одразу зауважу — «досягати політичного впливу» можна широким набором значно «дешевших» інструментів, аніж побудова позитивного іміджу «нашого способу життя». Для цього існують залякування, брехня, підкуп, популістські обіцянки і багато іншого. Відомо ж, що негативні іміджі та стереотипи формуються значно швидше й руйнуються значно важче, аніж позитивні. Отже, культурна політика аж ніяк не є найефективнішим інструментом політики в прямому сенсі: cultural policy не тотожна politics of culture. Ба більше — розглядати культурну політику лише як інструмент «політичного

впливу на суспільство», іншими словами, як різновид політичної пропаганди, як таке собі рекламне бюро чинного ладу (чи, вживаючи красивіших слів, «національного способу життя») — означає стирати принципову різницю між культурною політикою демократичної держави та політикою «засобами культури» таких визнаних майстрів цієї справи, як доктор Геббельс або товариш Жданов. Тут Микола Княжицький, мабуть, одразу скаже, що в нас — принципово інші, шляхетні цілі. Але чи виправдовує цілі засоби?

Безперечно одне: в демократичному світі (скажімо, в країнах Західної Європи, на які Княжицький посилається не менш охоче, ніж Забужко) основними цілями культурної політики є забезпечення умов для вільного творчого розвитку, ефективні гарантії свободи слова й друку, вільного доступу всіх громадян до культурних надбань, підтримка національних культур і, особливо, культур меншин; захист історичної та культурної спадщини. До таких основних цілей (чи функцій, коли хочете) може належати, ясна річ, і особлива (протекціоністська) політика держави щодо власної національної культури — але тією мірою, якою вона не перешкоджає вищезазначеним фундаментальним цілям і засадам. На наше переконання, протекціоністська культурна політика нам сьогодні справді конче необхідна, але робити цю функцію головною, якщо не забезпечено інші ключові функції — гадаю, підхід хибний і в теоретичному, і в суто прагматичному сенсі. Адже намагання створити в сучасній Україні якусь національно-культурну «теплицю» (чи, не дай Боже, «резервацію»), захищену від глобалізаційних вітрів — річ безнадійна.

7.

Княжицький фактично зводить культурну політику держави до політики щодо комерційної, масової частини культурної сфери. Справді, в Україні це, мабуть, найменш продуманий і найнепослідовніший (а тимчасом — дуже важливий) елемент культурної політики (загалом не надто продуманої й послідовної). Однак будь-де в сучасному світі культурна сфера в господарчому плані охоплює всі три сектори суспільного виробництва: приватний (комерційний), державний і так званий «третій сектор» — недержавні, неприбуткові організації. Навіть у США, де беззастережно домінує приватний, комерційний сектор культури, існують, по-перше, десятки тисяч неприбуткових культурно-мистецьких організацій (які виживають економічно завдяки благодійництву й податковим пільгам), по-друге, низка великих національних (тобто державних) та муніципальних культурних установ, часом — всесвітнього значення (як-от Національна галерея або Смітсонівський Інститут). І процвітання комерційної американської культури навряд чи було б можливе, якби не було постійної творчої взаємодії цих трьох секторів.

Звідси — висновок: створювати механізм підтримки української комерційної культурної індустрії (поки що дуже слабозрозумілої) нині аж ніяк не досить. Куди важливіше створити ефективні механізми підтримки «третього сектора» в українській культурній сфері — через сприятливий податковий режим і спрощені процедури реєстрації та звітності неприбуткових організацій. Саме на це спрямовано проект «Закону про неприбуткові організації», що його на замовлення Мінікультури досить давно розробили наші фахівці, але так і не розглянула Верховна Рада. На наше переконання, без розвиненого, різноманітного й життєздатного «третього сектора» не буде й хоч трохи серйозного комерційного сектора в українській культурній сфері.

Для успішного розвитку комерційних культурних індустрій ключове значення мають розміри ринку та його купівельна спроможність. Сприятливий податковий режим і стимулювання благодійництва, характерні для «третього сектора», дозволяють знизити ціну культурних послуг і тим самим розширити аудиторію. Якщо ж цього нема, а всім керують вільноринкові закони, то виробник природним чином «тікає» на більші ринки з багатшими покупцями — наприклад, російсько- або англомовні. І ніякий економічний добробут країни цьому не зарадить — бо чому б інакше всі відомі шведські поп-виконавці співали по-англійськи, а Лайма Вайкуле — по-російськи? Невже в Латвії життя гірше, ніж у Росії? Чи, може, там не борються за утвердження латиської мови? Наскільки нам відомо, все якраз навпаки.

Україна силою історичних причин, подобається це нам чи ні, належить і ще довгий час належатиме до потенційного ринку російської поп-культурної продукції — з огляду на цілковиту зрозумілість мови та близькість тематики, на «розкрученість» багатьох іще радянських знаменитостей, врешті, через цінову доступність російського продукту. Порівняйте вартість якого-небудь Меладзе, навіть ліцензійного, з «фірмовим» компакт-дисків якої-небудь Мадонни, або вартість «європейської» книжки з російською (я вже не кажу про загальновідомий рівень володіння українців іноземними мовами — окрім російської, ясна річ). До певної міри слушно й зворотне — порівняна відкритість російського ринку до українського поп-продукту (згадаймо успіхи «ВВ», «Океану Ельзи» чи того ж таки теле-Буржуя), але це — лише до певної, доволі обмеженої міри. Втім, навіть такі обмежені можливості експансії існують для української поп-культури лише на російському та, можливо, ще на білоруському ринку — адже поза СНД ми можемо похвалитися хіба що гастролями по діаспорних «клубах» та «союзках», а також плідною працею Віктора Павліка на турецьких курортах та «ВВ» — у нічних клубах Бордо. Негусто, що й казати. Тому покладати всі надії на те, що підтримана державою українська поп-культура невдовзі складе гідну конкуренцію російській та західній саме на

комерційному фронті, навіть за умов протекціонізму, навряд чи слід. Інша річ, що без такого протекціонізму її шанси взагалі мізерні. Але вони зведуться до нуля, якщо комерційний сектор культури не отримуватиме постійного підживлення від розвиненого некомерційного сектора — як державно-муніципального, так і, особливо, недержавного. Зрештою, саме так відбувається в усьому світі — без численних некомерційних театріків «офф-Бродвею» захирів би Голлівуд.

8.

Микола Княжицький указує на чотири «основні питання», з яких «необхідно визначитися» (вочевидь, державі). Серед них — поруч із питаннями, так би мовити, інструментальними, які справді вирішуються, принаймні частково, шляхом законодавчих актів та організаційних заходів («Як забезпечити ринок для української культури?» та «Як поширити вплив української культури на інші ринки?») поставлено два питання радше академічні, які вирішуються хіба що в наукових дискусіях фахівців і надто мало залежать від вольових рішень урядовців чи законодавців, тим більше політологів чи журналістів: «Що є українською культурою і якою мовою вона має [sic!] творитися?» та «Яким чином культура виховує національну самоідентифікацію?».

Хоч би як «визначався» в цих питаннях п. Княжицький, він навряд чи змінить заднім числом обличчя української культури, яке склалося самим ходом її розвитку, з усіма добрими і злими обставинами. Хоч би якою мовою ця культура «мала творитися», на думку Княжицького чи за рішенням Верховної Ради, це не викреслить з української культури ані Петра Могили (польськомовного в побуті молдаванина, який писав латиною та церковнослов'янською), ані Миколи Гоголя (який хоч і писав часом «по-малоруськи», але був переконаний, що людині освіченій цього робити не варто), ані польських поетів і статей Івана Франка, ані німецьких віршів Юрія Федьковича (більша частина його доробку, між іншим), ані журналів «Киевская старина» та «Украинская жизнь» (цей узагалі в Москві виходив).

Культура, в тому числі й будь-яка національна культура, є надто складний, мінливий, а головне — живий (а не сконструйований у головах «деміургів») організм, тому неможливо законодавчо чи адміністративно визначити її межі. Власне, визначити можна, навіть можна спробувати «втїлити в життя» свої деміургічні плани, але, по-перше, раджу при цьому не згадувати про такі дрібниці, як демократія та творча свобода, а по-друге, «втїлити в життя» все одно не вдасться, як не вдалося, скажімо, міністрові Валуєву. Бо намагатися встановлювати свої закони для культури — це ніби змінювати закони природи. Це якесь культурно-політичне «мічурінство», яке неминуче закінчується культурно-політичною «лисенківщиною».

З вищесказаного зовсім не випливає, що в демократичній державі

будь-яка культурна (або мовна) політика — зайва. Хоча саме так гадав свого часу перший міністр культури посткомуністичної Польщі, коли заявив: «У нас відтепер не буде державної культурної політики!» — не зауважуючи, що така заява сама по собі є декларацією досить чіткої культурної політики.

З викладених міркувань випливає лише те, що демократична культурна політика не повинна ставити за мету створення «нової, кращої» національної культури — вона має гарантувати вільний розвиток наявної культури в усьому її різноманітті, дозволяючи собі при цьому лише активно стимулювати певні елементи в ній (наприклад, усі форми українськомовної культурної комунікації), не стимулюючи (але не забороняючи) інших елементів (наприклад, російськомовних явищ).

До речі, саме з неприпустимості заборон та обмежень культурної російськомовної комунікації в Україні якнайприроднішим чином випливає цілковита недоцільність надання російській мові статусу другої державної. Адже державна мова і мова культури — то зовсім різні речі, й наскільки нормальним є конституційне унормування першої, настіль-

ки ж абсурдними є спроби юридично «визначитися» з тим, якою мовою «має творитися» культура.

Усі ці застереження також не означають заклик до якоїсь принципової бездіяльності, аби «не зашкодити культурі». Навпаки: на нашу думку, запровадження системи продуманих протекціоністичних заходів (у формах податкових пільг і мінімальних квот на вітчизняний культурний продукт) давно назріло, якщо не перезріло. До речі, у деяких сферах такі квоти вже запроваджено (наприклад, на демонстрацію кінофільмів), і якщо їхнього впливу непомітно, то це зайвий раз доводить необхідність як слід продумати весь механізм, перш ніж запроваджувати декларативну юридичну норму.

Так само давно назріла проблема формування цивілізованого «третього сектора» — і не лише в культурній сфері, а ще — проблема стимулювання інвестицій у вітчизняній культурній індустрії (те ж такі кіновиробництво, а також книговидавничу та аудіо-видавничу справу).

Тому будьмо розсудливими, але не бездіяльними — доки українська культурна політика ще не повністю перетворилася на об'єкт зацікавлень істориків. □

Ілюстрований
журнал
Видається з 1995 року
Передплатний
індекс 74249

КІНО-ТЕАТР

Кіно-Театр

2, 3 2000

У березнево-квітневому «Кіно-Театрі» Ганна Веселовська оглядає найцікавіші вистави київських театрів 1999 року; про театральні прем'єри («Синій птах», «Ревізор», «Каспар» та «Увертюра» за «Сойчиним крилом» Івана Франка) пишуть Валентина Грицук, Надія Мірошніченко та Ганна Липківська; про нові українські фільми — Лариса Брюховецька й Тетяна Кононенко. Журнал уміщує також кілька інтерв'ю з провідними митцями — театральним художником Данилом Лідером, актрисою Людмилою Єфименко, режисером Дмитром Лазорком, який поставив у Франції виставу за творами Чехова, Гоголя та Юрка Іздрика; друкуються творчі портрети акторів Тамари Яценко, Анатолія Петрова та Ярослава Чорного. Блок матеріалів присвячено класикові світового кіно Луїсові Бунюєлю.

У травнево-червневому числі привертають увагу розповіді Сергія Тримбача про Берлінський кінофестиваль та Олени Новикової про «Берлінські зустрічі з Кірою Муратовою та Анджеєм Вайдою». Лариса Брюховецька рецензує нові фільми Кіри Муратової «Лист в Америку», Олеся Саніна «Гріх» та Людмили Єфименко «Ave, Maria»; Ірина Зубавіна та

Лариса Іванишина обговорюють фільм Дмитра Томашпольського «Всім привіт» (уміщено також інтерв'ю з режисером); друкуються розмови з актрисами Наталею Наум, Тетяною Олексенко й Ганною Розстальною; спогади Дмитра Кешелі про останні зустрічі з Іваном Миколойчуком; рецензії на нові вистави («Шельменко-денщик» у театрі ім. Франка, Бекетові «Щасливі дні» в київському ТЮГу, «Чайка» в Харківському театрі ім. Шевченка — у постановці львів'янина Володимира Кучинського).

Як завжди, журнал публікує інформацію про нові книжки з питань кіно і театру, хроніку мистецьких подій.

Київ-70, вул.Сковороди 2, корп.1, кімн.216
Тел.: (044) 416-6096; (044) 416-4563